

BALOGH JÓZSEF, FOGARASI BÉLA, VIKÁR VERA LEVELEI WILDE JÁNOSNAK¹

Balogh József² – Fogarasi Bélának, Budapest, 1911. március 16.³

K. B.⁴ vasárnap persze nagy örömmel várom. Wildét is igen szeretném magamnál látni, most már nincs időm rá, hogy írásban meghívjam – talán megtenné Ön szóval! Bergson cikkét már olvastam; egyetlen jó tulajdonsága, hogy nagy tisztelettel citálja az Ön fordítását.⁵ Érdekes Ostwald⁶ cikk vár Önre, a Weltanschauung pedig Wildére.

Híve Bgh.

P. S. Talán megtelefonálja Wilde címét.
Gyere el, ha ráérsz. Fogarasi

Balogh József – Wilde Jánosnak, 1911. május 8.⁷

K. B. valami úton-módon megtudtam, hogy már Budapesten van és szeretne velem találkozni. Kérem, hogy *irántam* való kíméletből ne fosszon meg egy közös séta élvezetétől; a matura igazán kevésbé foglal le. 11-14 majdnem teljesen szabad vagyok

¹ Közreadja Bardoly István, Markója Csilla. Kéziratból kiolvasta és lábjegyzetekkel ellátta Bardoly István (Forster Központ), válogatta és szerkesztette Markója Csilla (MTA BTK Művészettörténeti Intézet).

² Balogh József (1893-1944) klasszika-filológus. A berlini, freiburgi, heidelbergi és müncheni egyetemen tanult, de doktorátust a Budapesti Tudományegyetemen szerzett 1918-ban. A Kornfeld család érdekeltségébe tartozó Auer Gáz- és Szénkereskedelmi Rt. igazgatója volt. 1927-1937 között a Magyar Szemle Társaság főtítkára. 1932-1944 illetve 1936-1944 között a *La Nouvelle Revue de Hongrie* és a *The Hungarian Quarterly* szerkesztője. A Gestapo nyomozói megölték. Ld.: Frank Tibor: A patrisztikától a politikáig: Balogh József (1893-1944). *Változatok a történelemre. Tanulmányok Székely György tiszteletére*. Szerk. Erdei Györgyi, Nagy Balázs. Budapest, 2004. 391-404.

³ MNG Adattár, 2011/1979/256. – Képes levelezőlap: Geneva – Jardin anglais.

⁴ Kedves barátom.

⁵ Henri Bergson: *Bevezetés a metafizikába*. Ford. Fogarasi Béla. Budapest, 1910. (Modern könyvtár, 9.)

⁶ Wilhelm Ostwald (1853-1932) lett származású kémikus, természetfilozófus.

⁷ MNG Adattár, 2011/1979/259. – Képes levelezőlap: London – The Virgin Weeping over the Dead Body of Christ – [Francesco] Francia.

(15–17 írásbeliek) s nagy örömet szerezne, ha a napokban találkozásra alkalmat adna. (Telefon 16–31; cím: Bajza u. 32.) Szíves üdvözlettel, híve: Bgh.

Fogarasi többször írt.

Balogh József – Wilde Jánosnak, Budapest, 1911. május 19.⁸

Kedves Barátomuram, vasárnapi találkozásunk óta állandóan és lankadatlan buzgalommal kutatok L. M. Hartmann⁹ könyvecskéje után – hasztalan. Kérem, ne nehezelteljen rám túlságosan, hogy nem állhattam szavamnak s nem küldhettem el. Eltűnt a nagy végtelenségben s csak beláthatatlan idő mikor kerül majd ismét fölszínre. Ami a bibliográfiát illeti, nagy örömmel állok rendelkezésére s mindjárt ide is írom két nagyfontosságú mű címét: Seeck: *Gesch. d. Untergangs d. antiken Welt.* 3 Bde. Siemenroth, Berlin, 1909. (a legnagyobb mű e tárgyról). V. Schültze: *Gesch. d. unt. d. griech.-röm. Heidentums.* 2 Bd. Costenoble, Jena, 1887. Vallástört. fontos, népszerű mű: Cumont, *Les religions orientales dans le paganisme romain.* Leroux, Paris, 1906.¹⁰ (németül Taubnernél 1910). Sokkal többet H. sem említ. – Szerda óta szabad vagyok, s minthogy nem tanulok, nagyon örülnék, ha a megbeszélte másodszori találkozásunk mihamarább valóra válna talán valamelyik d. u. (a jövő héten) meginna nálam egy csésze teát s aztán egy kör sétát tennénk. Egy sor vagy telefonüzenet (1631) elegendő.

1911. V. 9.

Szív üdv. híve Bgh.

Balogh József – Wilde Jánosnak, Budapest, 1912. március 27.¹¹

K. B. Berlinből hazatértem rövid időre s örömetest találkoznék Önnel. Fogarásitól tudom, hogy Bpsten van. Talán megkapja ezt a lapot

Ha Önnek is úgy tetszik: szép budai sétát tehetnénk a jövő hét valamelyik napján! Értesítését várom.

Szívesen üdvözli

Balogh

Balogh József – Wilde Jánosnak, Budapest, 1912. április 2.¹²

⁸ MNG Adattár, 2011/1979/258. – Postai levelezőlap.

⁹ Ludo Moritz Hartmann (1865–1924), osztrák történész, politikus, diplomata. Valószínűleg a *Theodor Mommsen. Eine biographische Skizze.* Gotha, 1908. c. művéről van szó.

¹⁰ Otto Seeck: *Geschichte des Untergangs der antiken Welt.* 3., *Anhang zum dritten Bande.* Berlin, 1909., Victor Schulze: *Geschichte des Untergangs des griechisch-römischen Heidentums.* Bd. I-II. Jena, Costenoble, 1887–1892.; Frans Cumont: *Les religions orientales dans le paganisme romain.* Paris, 1906.

¹¹ MNG Adattár, 2011/1979/262. – Postai levelezőlap.

¹² MNG Adattár, 2011/1979/263. – Levél.

Kedves Barátom,

Kimondhatatlanul sajnálom, hogy nem érzi jól magát. Idegességéről úgyszólván mit sem tudtam. Remélem, hogy szeptemberben megtérve Pestre Önt a legjobb egészségben találom.

Berlinről így röviden semmit sem írhatok. A szemeszter inkább élményekben volt gazdag, semmint pozitív okulásban. A nyarat Fogarasival egyetemben Heidelbergben töltöm. Béla társaságától nagyon sok örömet várok, mert most bizony kissé elégedetlen, kissé kételkedő vagyok. Keresem magamat.

Őszkor meg fogom kísérelni a találkozást. Addig *minden jót, nyugodalmat, meglegedett, termékeny munkában fáradtságos órákat kíván*
igaz barátja

Bgh.

Heidelbergi címemet természetesen tudatom Önnel.

Balogh József – Wilde Jánosnak, Heidelberg, 1912. április 30.¹³

Fogarasival békésen és munkásan élünk szép Heidelbergben. Sokat gondolunk Önre, szívesen, igaz barátságban üdvözöljük.

Bgh.

Balogh József – Wilde Jánosnak, Budapest, 1912. szeptember 20.¹⁴

Szíves üdvözet. Hogy van? Láthatnám egyszer. Séta? Egyetem? Fogarasi?

Híve Balogh

Balogh József – Wilde Jánosnak, Budapest, 1912. december 26.¹⁵

Kedves Barátom,

a jelentés későn érkezett s így a temetésre már nem mehettem el.¹⁶ (1. kép) Higgye el, kérem, hogy teljesen önnel érzek s ha módomban volna, hogy baján némiképp enyhítsek, fölkeresném. Így csak szeretetemről és barátságomról biztosíthatom: nagy veszteségek ellenében vajmi kicsi értékek!

Híve

Balogh József

¹³ MNG Adattár, 2011/1979/264. – Képes levelezőlap: Heidelberg vom Philosophenweg gesehen. – Hberg. Continentale.

¹⁴ MNG Adattár, 2011/1979/260. – Képes levelezőlap: Rembrandt van Rijn – Die Vision Daniels.

¹⁵ MNG Adattár, 2011/1979/261. – Levél.

¹⁶ Wilde János édesapjának, Wilde Richárdnak (1840–1912) haláláról és temetéséről van szó.

Ferenczy Béni: Wilde Richárd, Wilde János édesapja. 1928. Átm.: 9 cm. Ltsz.: 70.25-P. Budapest, Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria

Balogh József – Wilde Jánosnak, Firenze, 1913. március 17.¹⁷

Kedves Barátom, holnap megyek C.-hoz,¹⁸ ma már telefonon beszéltem vele. Mit írjak Flórenzről, mit Ön nem tud, nem érzett? Sajnálom, hogy nem Önnel járom a pompás, zsongó utcákat. Bocsásson meg a banális szavakért s a túloldali ízléstelen képért. Híve Bgh.

¹⁷ MNG Adattár, 20151/1979/273. – Képes levelezőlap: Firenze – Crocifissione – Beato Angelico.

¹⁸ Mario Calderoni (1879–1914) filozófus. A firenzei Biblioteca Filozofica köréhez tartozott, amelyben Fülep Lajos is részt vett.

Vikár Vera¹⁹ – Wilde Jánosnak, Budapest, 1913. április 29.²⁰

Kedves Wilde,

nagyon kérem legyen szíves, rakja el az asztalomról az ott lévő két Kunstchronikot és Lehrbuchot,²¹ azonkívül a visszahozott Paul Signac könyvet és a Knackfuss-féle Michelangelót²², mely még az asztalomon hever. A Signactól való könyv kivételét is legyen oly jó kitörölni a kivevő könyvből. A Michelangelo könyv tokja iránt esetleg Tóth Antal szolgánál érdeklődhetik, mert én azt a szárnyas oltárok mögé tettem, és valószínűleg takarításnál került el onnét. Ha nincs meg, talán az sem baj.

Ha még valami hátramaradt könyv lenne az asztalon, kérem, takarítsa szegényt a helyére. Hálásan köszönöm a fáradságát ezekkel a dolgokkal.

A fiók kulcsa is visszakerült az ajtóéval együtt, bárki legyen Maguk közül az utódom, jó szívvel és igaz collegialitással öröklöm át reá.

Több könyv nálam nincs, tehát többet vissza sem adhatok.

Nagyon kérem, látogasson meg engem a napokban, legbiztosabban ebéd után 4 óráig vagyok található. Szeretnék Magával beszélni s ha nincs terhére, nagyon örülnék a látogatásának (VIII. Sándor tér 3. III.²³).

Szívesen üdvözlí

1913. IV. 29.

Vikár Vera

Vikár Vera – Wilde Jánosnak, Budapest, 1913. május 9.²⁴

Kedves Wilde, jártam a dekanatusban és az eredmény: adjam be a kérvényt 24-ig, aztán, a tanár visszatértekor meg fogja kapni bírálatra a munkát.²⁵ Ami azután történik, azt csak a jó Isten tudja. A dékán nem tartja valószínűnek, hogy megbukjam, csak jó kalkulust nem igen fogok kaphatni. Én mindent elkövetek, ami tőlem telik, sőt a correcturát, a legkínosabb visszaemlékezések árán, igyekeztem a kívánalmaknak megfelelően megcsinálni, illetve lehető változtatásokat rajta végezni. De ez

¹⁹ Vikár Vera (1888–1943) művészettörténész, Vikár Béla fogadott leánya (felesége, Böke Kornélia első házasságából származó gyermeke). 1913-ban doktorált Pasteiner Gyulánál művészettörténetből. Ld.: Gosztonyi 2012. 53–54., 69. Utóbb a Magyar Nemzeti Múzeum munkatársa volt. 1925–1930 között rendszeresen publikált a *Magyar Művészet*ben.

²⁰ MNG Adattár, 20151/1979/282.

²¹ Tankönyv.

²² Hermann Knackfuss: *Michelangelo*. Leipzig, 1895. – több további kiadása volt.

²³ Ma: Gutenberg tér.

²⁴ MNG Adattár, 20151/1979/277.

²⁵ Disszertációja: *A mozdulat az olasz szobrászatban (Nicola Pisanó-tól Michelangeló-ig)*. Budapest, 1913.

mind semmi. Mégis én vagyok a bűnös és mások a kitűnőek.

Számos köszönet előre is a könyvekért, s az ígért eljövételét annak idején kérni fogom.

Szíves üdvözlettel és őszinte collegialitással

1913. V. 9.

Vikár Vera

Balogh József – Wilde Jánosnak, Budapest, 1913. május 14.²⁶

K. B. Sorait sokszor köszönöm. Münchenbe csak elseje tájt utazom és így bármikor és akárhányszor örömmel találkozom Önnel. Szombaton a mondott időben és helyen várom. Egyébként déltájt naponként megtalál a korzón, ahol Bélával és Calderonival van állandó találkozásnk.

Híve

Bgh.

Feladó: Balogh, Bajza u. 32.

Vikár Vera – Wilde Jánosnak, Budapest, 1913. május 14.²⁷

Kedves Wilde,

nagyon kérem, ha a Maga teendőibe nem ütközik, úgy váltsa be holnap (csütörtök) az ígérteit és jöjjön el hozzám ebéd után, 1/2 4-re már egész biztosan össze fogom szedni az eszemet annyira, hogy beleiktassam emlékezetembe az onnét hiányzó bölcsességeket. De mindezt csak úgy, ha Magának nem alkalmatlan, ellenkező esetben kérek nagyon őszinte választ és akkor más napra halasztjuk az esetet.

Ha teheti, kérem szerezzen be a „Brutails”-ból²⁸ biztos tudomást az ilyen elnevezésekről

voûte en berceau (úgy hiszem: donga és félfív)

voûte en demi

doubleau (heveder?)

voûte d'arrêtes (?)²⁹

Kérem ne haragudjék, hogy annyit terhelem. Úgy látszik annak a tudata, hogy én Magának semmiben sem lehetek segítségére a szerénységnek éppen az ellenkező végletét eredményezi nálam. De mit tegyek. Csak arra kérem, hogy mondja meg őszintén, ha alkalmatlan a megjelölt idő.

²⁶ MNG Adattár, 20151/1979/268. – Képes levelezőlap: Veneczia – Dettaglio Presentazione del Bambino (V. Carpaccio).

²⁷ MNG Adattár, 20151/1979/278.

²⁸ Jean-Auguste Brutails: *Précis d'archéologie du Moyen Âge*. Paris, 1908.

²⁹ Dongaboltozat, féldonga, hevederív, keresztboltozat.

Szívesen üdvözlí
1913. V. 14.

Vikár Vera

Vikár Vera – Wilde Jánosnak, [Budapest, 1913. május 14. után]³⁰

Kedves Wilde,

ismét egy nagy szívességre kérem Magát. Ugyanis arról van szó, hogy meg akarok takarítani egy kis időt és mielőtt bemennék magam az egyetemre érdeklődni, nagyon kérem, legyen szíves telefonáljon nekem (József 195), hogy elfogadtatik-e bírálatra a munkám, mert Maga ezt bizonyára tudni fogja. Mindig itthon vagyok, legkorábban 1/2 7 óra este megyek csak el. Tehát bármikor telefonál (ha nem fárasztom), itthon vagyok.

Szívességét előre köszöni, szíves üdvözlettel
collegája

Vikár Vera

Vikár Vera – Wilde Jánosnak, [Budapest, 1913. június 13. előtt]³¹

Kedves Wilde,

múltkori szíves értesítését most (jókor) köszönve, értesítem, hogy szigorlatom e hó 13-án pénteken d. u. 5 órakor lesz. Persze ne kérdezze, illetve ne mutassa, hogy tudja, úgys hallani fogja. Ha magát érdeklí, úgy jöjjön el, mert talán feltűnő lenne a távolmaradása. Azonban igen kérem, tartsa távol Ferdelt, Vilmát³² s legfőképp Barát Bélát.³³ Akik a jelenet tanúi voltak. Feltétlen előidéznék jelenlétükkel a produkálás vágyát, s ezért kérem amennyiben hatalmában áll, hasson oda, hogy ezek távol maradjanak. Hallhatnak majd még más doktorátust. Különben sem lesz feltűnő, ha

³⁰ MNG Adattár, 20151/1979/281.

³¹ MNG Adattár, 20151/1979/279. – Vikár Vera szigorlata 1913. június 13-án volt. Bírálói Pasteiner Gyula és Beöthy Zsolt voltak. Pasteiner a disszertációt ugyan elfogadta, de a szigorlatot nem. Ld.: Gosztonyi 2012. 53., 69.

³² Ferdel Lajos Győgyről (*A Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetem Almanachja az MCMXII/MCMXIII. tanévre*. Budapest, 1913. 271.), és talán az Adyval is kapcsolatban álló Mányoky Vilmáról van szó.

³³ Barát Béla (1888–1945) építész, művészettörténész. 1910-ben építész diplomát szerzett a Műegyetemen, s 1911-ben társult évfolyamtársával Novák Edével (1888–1951), több jelentős budapesti épület fűződik tervezőirodájukhoz. 1914-ben doktorált Pasteiner Gyulánál művészettörténetből: *Szerkezet és forma Délfranciaország román építészetében* c. disszertációjával Budapest, 1914. Ld.: Gosztonyi 2012. 32–33., 70.

5 óra délután nem mennek be az emberek az egyetemre egy szigorlat végett. Szerencsés dátumom van, ugye? Mondja meg a gyerekeknek, hogy nem kollegiális érzés híján teszem ezt a távortartást, hanem tisztán pszichológiai számításból.

El vagyok készülve egy nagy lebírálásra, ami az incompetenciának csak ismételt bizonyítékát fogja szolgáltatni.

Szíves üdvözlettel

Vikár Vera

Vikár Vera – Wilde Jánosnak, Budapest, [Budapest, 1913. június 13. után]³⁴

Kedves Wilde,

sok köszönettel küldöm a könyveket, melyeknek valóban jó hasznát vettem. Nem tréfálok, mert ha szükség nem is volt ezekre a dolgokra, mégis egész jól okultam belőlük.

A mellékelt két értekezést, legyen oly jó, adja át Ferdelnek és Vilmának legszívesebb köszönetemmel távolmaradásukért. A sok izgalom meghozta a várt eredményt, mert már elutazásom előtt is kúrát kell tartanom, hogy valamiképp megtartsam lelki egyensúlyomat.

Remélem, hogy összetartásunkon semmi sem változtat, én legalább úgy hiszem, hogy az egyetemi kapcsoknál igazabbak is vannak.

Ősszel elvárom, hogy meglátogat, mert érdekel, hogy miképp folynak a dolgai. Az Osztr. M. Mon.³⁵ bármikor rendelkezésére áll, egyáltalán, ha valamilyen segítségére lehetek, nagyon fogok örülni, hogy szívességeit viszonzozhattam.

Jó nyarat és jó kitartást kíván szíves üdvözlettel

Vikár Vera

NB. Szombaton 12-kor avatnak.

Balogh József – Wilde Jánosnak, München, 1913. június 23.³⁶

Kedves Barátom, igen sajnálom, hogy Béla doktorátusa után már nem találkozhattunk. Ma az Eng. Garten egy magános ösvényén összeakadtam Wölfflinnel³⁷ és Önre kellett gondolnom. (Ez különben gyakran előfordul.) W. előadásai

³⁴ MNG Adattár, 20151/1979/280.

³⁵ Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képben c. kiadvány.

³⁶ MNG Adattár, 20151/1979/265. - Képes levelezőlap: Oeleingissender Athlet - Glyptothek München. Ansender: Balogh, Ludwigstr. 22a. München.

³⁷ Heinrich Wölfflin (1864–1945) művészettörténész. 1893-tól a bázeli egyetem művészettörténet tan-zékének vezetője, majd 1901-től Berlinben, 1912-től Münchenben és 1924-től a zürichi egyetem professzora. Fő műve az 1915-ben megjelent *Kunstgeschichtliche Grundbegriffe*.

nemesek, előkelők és monumentálisak. (Kérem, ne vegye rossz néven ezeket az elkoptatott jelzőket.) Lelki nyomorúságom keretein *belül* mégis itt érzem legjobban magamat.

Igaz barátságban

Balogh.

Balogh József – Wilde Jánosnak, München, 1913. július 3.³⁸

K. B. Jóindulatú, spleen űző tanácsait sokszor köszönöm. Ön tudja, hogy ilyen dolgok, mélyebben „ülnek” s ha az idő nem űzi el őket, sokáig kísérnek. Egyetemi ismerősök, Calderoni és hasonlók ellenére is bizony kissé egyedül vagyok: nem egyszer jólesnék egy Sas-hegyi séta – önnel. Wölfflin óráin sajnálom, hogy azok a pompás, száraz mondatok rám pazarlódnak és Ön nem hallja őket.

Igaz bghja.

Balogh József – Wilde Jánosnak, München, 1913. július 25.³⁹

K. B. minden soráért hálás vagyok, de akkor is változatlanul szeretem, ha hallgat. Kérem, ne írjon, ha nehezeére esik. – Wölfflin ma fejezte be óráit, egy pár igazán szép szubjektív szóval. – Remélem, eddig már kissé kilábolt kellemetlen lelki állapotából. Enyhe vigaszként itt küldök egy Lionardo fejet, akit különösen szeretek. – Aug. 1-től címem Landro Valle d’Ampezzo.

Igaz, hú

Bghja.

Balogh József – Wilde Jánosnak, Freiburg, 1913. augusztus 11.⁴⁰

K. B. Köszönet a k. lapért! Azóta Béla⁴¹ is írt. Kérem, ne irigyeljen: Nem érdemlem meg! Még nem volt boldog percem az életemben és itt sincsen, pedig mindenem megvan hozzá. Azért mégis végigéljük ezt az életet. A prof.-ok igen szívesek. A legjobb szemináriumokban benne vagyok, és sok órát hallgatok. Mi lesz belőle? Szeretettel

Balogh

---

³⁸ MNG Adattár, 20151/1979/266. – Képes levelezőlap: Hans Holbein jr. William Warham. München, Gartenheim.

³⁹ MNG Adattár, 20151/1979/269. – Képes levelezőlap: Florence – Leonardo da Vinci – Tête de vieux.

⁴⁰ MNG Adattár, 20151/1979/257. – Képes levelezőlap: Pension Utz Villa Schöneck

Werder Strasse 15. Freiburg i. B.

⁴¹ Fogarasi Béla.

Balogh József – Wilde Jánosnak, Freiburg, 1914. február 25.⁴²

Kedves Barátom,

magam is újság híján vagyok és mégis írok. Köszönet Antal⁴³ címéért, éppen kapóra jött, mert Friedländer⁴⁴ doktor kérte. Nem tudom megkeresem-é Antalt Párisban, egy ízben találkoztam vele s akkor nagyon antipatikusnak tűnhettem neki. Viszont némi egoizmus – kissé félek a párisi rengetegtől – azt mondja, hogy minden ismerőst, akihez csak némi közöm van Párisban, megbecsüljek. Nehány fiatal francia barátom ez alkalommal jó szolgálatot fog tenni.

Friedländer, akinek eddig hírért sem hallottam, az itteni egyetemen néhány nap előtt megtartotta docensi kollokviumát, amely sikeresen folyt le. A mosolygó, mérhetetlenül óvatos, soha színt nem valló zsidó típushoz tartozik.

Meglepett, hogy Dornseiff dr.-t⁴⁵ élete programjéért megirigyelte. Az ilyen program sajnos nem nekünk, de főképp önnek nem való. Temérdek megalkuvás, csöndes kritikátlanság vagy elfojtott kritika kell az ilyen tervhez (nem a római utazásra, hanem az itteni letelepedésre gondolok!) Eleget voltam Németországban s jól ismerem az akad. élet pszichológiáját. Nem Önnek való.

A várost, igen különféle okokért, megnéztem. Dolgozni ugyan itt sem tudtam és szakmámmal szemben még mindig a cirógatás álláspontján vagyok, – de itt félig-meddig jól érzem magam, mert mégis egészen mások a törekvések s még a kellemetlenül ostoba emberek is szimpatikusabbak, mert tisztább jelenségek, mint a mi szellemes kávéházi insanityeink.⁴⁶

Ha katonai ügyeimet sikerül valahogy elintéznem, március első hetében Dél-Franciaországba s onnan ápr. 1.-ére Párisba utazom.

Igen hálás volnék Önnek, ha addig Antalnál valami jó és békés fekvésű pensió felől tudakozódnék. Kb. 6–9 frankot szeretnék naponként fizetni.

Bélat üdvözlje, kérem s tegyen róla tanúságot, hogy igazán nincs mit írnom. Még mindig a hangosan olvasás problémáján nyargalok,⁴⁷ talán nyáron lesz belőle egy cikkecske.

⁴² MNG Adattár, 20151/1979/272. – Levél. Freiburg, Werderstrasse 15.

⁴³ Antal Frigyes.

⁴⁴ Walter Ferdinand Friedländer (1873–1966) művészettörténész. Heinrich Wölfflin tanítványa volt Berlinben, majd 1914-ben habilitált a freiburgi egyetemen, 1921-ben professzor. 1935-ben az Amerikai Egyesült Államokba emigrált.

⁴⁵ Franz Dornseiff (1888–1960) klasszika-filológus és germanista. – Balogh barátja, akivel közös művet is publikáltak: Dante Alighieri: *Über das Dichten in der Muttersprache. De vulgari eloquentia*. Aus dem Lateinischen übers., erl. Franz Dornseiff, Joseph Balogh. Darmstadt, 1925.

⁴⁶ Őrültreink.

⁴⁷ Balogh József behatóan foglalkozott a diktálás és olvasás módozataival, erről nagyobb tanulmányt is megjelentetett: Balogh József: „*Voces paginarum*”. *Adalékok a hangos olvasás és írás kérdéséhez*. Budapest, 1921. – németül: 1927. – ld.: Frank 2004. i. m. 393–394.

Önnek őszinte barátságban munkát és kedvet kíván igaz

Baloghja.

Balogh József – Wilde Jánosnak, Nîmes, 1914. március 20.⁴⁸

Szíves üdv!

Bgk.

Balogh József – Wilde Jánosnak, Avignon, 1914. március 21.⁴⁹

A Provencenak nagyobb a híre, mint megérdemli. Szicília egyetlen utcája többet nyújt. Sietek Párisba. Sok szíves baráti üdv

Balogh

(Hotel du Quai Voltaire Paris)

Balogh József – Wilde Jánosnak, Freiburg, 1914. július 15.⁵⁰

Kedves Barátom, a cikket azért küldtem el, mert – azt hiszem – joggal számíthatok rá, hogy nem veszi szerénytelenségnek, az ilyen cikkekhez utóbb olyan nehéz hozzájutni. Hogy önnek és Bélának⁵¹ egyként megtetszett, – főképp formailag vettem erre súlyt – annak nagyon örvendek.

Itteni életünket könnyen elképzelheti. Béla, szegény, bizony kissé elégedetlen freiburgi választásával – értem: azzal, hogy idejött – de én édeskeveset segíthetek rajta. Az utóbbi esztendő szellemileg kissé eltávolított bennünket egymástól: Béla komoly, munkás, elszánt, hívő idealista lett, ill. maradt, én – Dornseiff barátommal egyetemben – a metierjen kívül és felül, – de e helyett aztán semmiben benn és semmi alatt nem – élő, kissé ironikus, nihilisztikus, impresszionista lettem, aki Béla nagy dolgaiban fejcsóválva hisz és csak nem akar velük üdvözülni. A mi tudományunkban oly keveset – produktíve megvalósítva: oly sok ostobaságot – jelent, hogy akaratlanul is (egy Bélának idegen) aszisztématizmusba menekülünk. Ma úgy állok, hogy mindenben, p. önnél, sokkal több megértésre találnék, mint B-nál. Béla felülről néz és még csak nem is ítél el bennünket. Írja történetfiloz. könyvét és – úgy gondolom – kissé unatkozik. Engem pedig munka, szeminárium, családi élet annyira lekötnek, hogy kellő mértékben nem szentelhetem magam neki.

Szeptemberben valószínűleg megint Pesten leszek, hogy iramot vegyek a májusi

⁴⁸ MNG Adattár, 20151/1979/271. – Képes levelezőlap: Nîmes – Maison de XVIe siècle, rue Saint-Castor.

⁴⁹ MNG Adattár, 20151/1979/270. – Képes levelezőlap: Avignon – Le Palais des Papes.

⁵⁰ MNG Adattár, 20151/1979/274. – Levél. Tivolistrasse 27.

⁵¹ Fogarasi Béla.

doktorátushoz. Ha kellő Hochdruckkal dolgozom, sikerül majd a „Tár”-ban⁵² a Confessiókat kihoznom és róluk valami disszertációfélét írnom, tisztán filozófiai szempontból, amit eddig meg nem tettek. Semmi egyebet nem tudok a jövőről, de természetes optimizmusom oly nagy, hogy semmi bizonytalanság, kétség, elhagyottság boldogtalanná nem tudott eddig tenni. Remélem, ősszel többet lehetünk együtt, mint eddig. A nyár hátralevő heteire egészséget és jókedvet kívánok önnek.

Hű barátságban

Bghja.

Fogarasi Béla – Wilde Jánosnak, Budapest, 1917. július 30.⁵³

Kedves Jancsi, kétheti izgató várakozás után, mialatt tíz reáliskolai tanárt a városnál behívtak, értesültem, hogy az enyémet érvényben hagyták.⁵⁴ Ez a legnevezetesebb esemény. A várakozás nagyon megviselte az idegeimet. Most írtam Varjasnak⁵⁵ Lucsivnára,⁵⁶ hogy vegyen ki szobát nekem, mihelyt lesz, utazom. 25-én már itthon leszek a fogadalmat letenni a városnál. Akkor látjuk egymást. Írj még ide, Budára, aug. 4-5. körül utazom, azt hiszem. Ölel Béla.

⁵² Szent Ágoston *Vallomásainak* kiadásáról van szó a Filozófiai Írók Tárában, ami akkor nem – csak 1943-ban jelent meg – a sorozaton kívül. A fordításhoz készített bevezető tanulmánya lett a disszertációja: Balogh József: „*Vasa lecta et pretiosa*”. *Szent Ágoston konfessziói. Egy stílustörténeti tanulmány vázlata*. Budapest, 1918. – ld.: Frank 2004. i. m. 393–394.

⁵³ MNG Adattár, 20151/1979/30/73. – Postai levelezőlap. Budapest I. Gaál utca 4.

⁵⁴ Már 1917. április 17-én családjának írt levelében említette Wilde: „A Mestertől kaptam egy kártyát, tesz benne egy borongó megjegyzést fölmentési aggodalmakról. Egyébként a társaság nevében felszólít téli előadások tartására.” MNG Adattár, 201516/1979/30/37. Majd, amikor Fogarasi levelét hazaküldte családjának, a következőket írta 1917. augusztus 15-én: „Szegény Mestert őszintén sajnálom. A mellékelt kártyáját aznap írta, mikor tudtán kívül halott volt már. Talán sikerülnie fog mégis kimászni valahogy, de az izgalmakért, amit kiállott, már nem kárpótolja.” MNG Adattár, 20151/1979/30/81. Fogarasi felmentették, azonban ismét behívót kapott augusztusban, hazatérve a Tátrából (ld. Fogarasi itt közölt másik levelét). Wilde Ferenc 1917. augusztus 17-én beszámolt arról, hogy mi történt valójában: „Mester, mikor halott volt, másképp fel is támadt; t. i. összekötéseivel 3 napi éjjel nappali szaladgálás után kitudta, hogy tényleg meghosszabbított a felmentése érvénye, írnoki tévedésből került a visszavontak listájára s így a behívó jegye sem jogerős, hanem csak tévedés. Persze, azért a futkosás csak megvolt, – de hát végül is civil, és ez a fő!” MNG Adattár, 20151/1979/29/141. és 139.

⁵⁵ Varjas Sándor (1885–1939) filozófus. 1908-ban szerzett bölcsészdoktori oklevelet a Budapesti Tudományegyetemen. Előbb Jászberényben tanított, majd 1911-től Budapestén az Izabella utcai Községi Felső Kereskedelmi Iskolában, ahol Fogarasi Béla a tanártársa volt. 1913-tól a Magyarországi Szociáldemokrata Párt tagja volt, a pedagógus szakszervezet egyik vezetője. A Tanácsköztársaság idején a Közoktatásügyi Népbiztosságon dolgozott. 1920-ban elítélték, majd 1922-ben fogolycserével a Szovjetunióba került.

⁵⁶ Lucsivna [Lucivná], Szepes megyei település.

Fogarasi Béla – Wilde Jánosnak, Zsolna, 1917. augusztus 10.⁵⁷

Kedves Johannes, hétfő óta itt vagyok, nagyon szép hely, s most máshol sehol sem kaptam volna még egy fürdőkádat sem, itt is csak két itt nyaraló Colléga jóvoltából. Ennivaló nincs sok, pedagógus annál több, de azért egyedül lehetek, fenyők és rétek között csatangolok. Végre jól érzem magam. Nagy szó, de ki merem mondani, teljesen nyitva állnak az utak, hallatlan munkakedvet érzek, ami egy évig teljesen hiányzott és tehetségem határaival és lehetőségeivel tisztában vagyok. Ami a filozófiában döntő, Windelband-Rickert befolyásán, ami lehetőségessé tette ugyan, hogy korán ú. n. irodalmi sikereket érjek el és egyáltalán dolgozni tudjak, de másrészt hallatlanul megállított fejlődésemben, most egészen túl vagyok. Már nemcsak filozófiai értelemben is, az egyetemi hangon, világon, perspektíván. – Egy fenyőfa alján ülök és írok, azért ilyen rapszodikus a gondolatmenet. – Múltkori kártyád lehangolt. Úgy szeretném már, ha találkozoznánk augusztusban még Bécsben maradsz? Én 20-ig itt leszek, aztán Késmárk, Lőcse, Kassa, esetleg Bártfa, Pest. Voltam Szepesszombaton: gyönyörű dolgok vannak a templomban. Kérlek, írd meg, mit néztek meg még ezeken kívül. Írj ide: Lucsivnafürdő, Szepes megye. Majkó Miklós tanár úr címére.

Ölel

Béla

Balogh József – Wilde Jánosnak, Budapest, 1918. április 29.⁵⁸

Kedves Barátom,

egy szívességre kérem, ne nehezteljen érte. Az evvel a levéllel Önhöz küldött könyvet egy jó barátom Vittorioban (Conegliano) vásárolta; mindkettőnknek nagyon tetszenek e finom, kedves metszetei, én – laikusán – némi anyagi értéket is látok bennük. Kérem, nézze meg őket és közölje velem, ha csak egy szóban is, van-e művészi- és ritásértékük – mert antikváriusi értékük valószínűleg nem lesz megállapítható. Ha ezt is hozzávetőlegesen megmondaná, még nagyobb hálára köteleznék

tisztelő igaz hívét

Balogh Józsefet

Ha legényem Önt nem találná lakásán hagyja a könyvet és szerda d. e. újból érte megy. Előre is sok köszönet.

⁵⁷ MNG Adattár, 20151/1979/30/81. – Postai levelezőlapp. – Ld. még: Wilde János – Wilde Margitnak, Bécs, 1917. augusztus 13.

⁵⁸ MNG Adattár, 20151/1979/275. – Levél.

Balogh József – Wilde Jánosnak, Felsőireg,⁵⁹ 1918. augusztus 3.⁶⁰

Kedves Barátom,

szép vizsgájához – nonum prematur⁶¹ – sokszor gratulálok. Hogy az Ön diákpályája véget ért és többet nem okoz gondot, az mindenkinek, aki Önt szereti és becsüli, nagy örömet jelent. Disszertációm – ha ugyan ezt az összeütött dongátlan-abroncstalan hordót így lehet hívni, nyomdába adtam, most nagy nyomorúsággal főzöm vizsgai áltudásomat. Keserű kenyér! Ugye látom szept.-ben, nem úgy, mint a héten a Pilzeniben,⁶² ahol háttal ült hozzánk és csak láttam. Melegen üdvözli hű
Baloghja.

---

⁵⁹ Felsőiregen volt br. Kornfeld Móric kúriája. Balogh a Kornfeld család alkalmazásában állt.

⁶⁰ MNG Adattár, 2011/1979/276. Postai levelezőlap. Felső-Ireg, Tolna megye.

⁶¹ Nonum Prematur in annum – kilenc évig tartsuk magunknál (Horatius Ars poetica).

⁶² Pilzeni Sörccsarnok, a Vigadó téren a Thonet-házban volt.